

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 30.10.19

Dette dokumentets nettsadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/bokmesse.pdf>

Bokmesse

Også kalt “bokmarked”. En kommersiell møteplass der forlagsfolk og publikum kan orientere seg i bøker og litterære trender. Under bokmesser selger forlag opphavsrettigheter, inngår avtaler om oversettelser, lager kontrakter om felles bokutgaver osv. Forfattere møter publikum, leser høyt fra sine bøker og deltar i andre aktiviteter.

“A trade exhibition, usually held annually, at which book publishers and distributors display their products in spaces called booths leased for that purpose. The first international book fair was held in Lyon, France, in the late middle ages. The Frankfurt Book Fair began in the 1490s and is still the chief market place for publishers who wish to buy and sell intellectual property rights, translation rights, and other privileges to overseas buyers. Also refers to a non-trade exhibition of books and the book arts open to the general public, which may include presentations by authors, illustrators, publishers, binders, etc. [...] See also: BookExpo America.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Mange forlag er representert, og deres forretningsmodeller har blitt kalt “B to C” (= “Business to Consumer”, fra forlag til den interesserte leser) og “B to B” (= “Business to Business”, fra forlag til forlag) (Schütz 2010 s. 85).

Noen messer er konsentrert om barnelitteratur, lærebøker eller vitenskapelig litteratur (Schütz 2010 s. 86).

Svært tidlig etter Gutenbergs oppfinnelse av trykkekunsten ble det vanlig å selge trykte bøker på markedsdager, bl.a. i Lyon i Frankrike, Medina del Campo i Spania, og i Frankfurt am Main og Leipzig i Tyskland (Febvre og Martin 1999 s. 320-321). Leipzig vokste fram som messested i konkurranse med Frankfurt fordi Frankfurt var underlagt sterkere sensur fra den tyske keiseren (Schütz 2010 s. 403). På 1600-tallet overtok Leipzig som den dominerende bokmessen i Tyskland, og hovedmengden av tyske bokhandlere etablerte seg i økende grad i denne byen (Plachta 2008 s. 78).

Frankfurt har vært et bokmarked siden middelalderen (år 1140), og ble den dominerende møteplassen for bokhandlere fra 1500-tallet av (Barbier 2000 s. 130-131). Byens beliggenhet var et sted der flere viktige handelsveier krysset hverandre (Neuhaus 2009 s. 149). Til å begynne med ble bøker byttet mot bøker under messene, men senere ble kommisjonshandel vanlig. Det sistnevnte innebærer at trykkeren eller forleggeren overlater en mengde bøker til en bokhandler i løpet av bokmessen, og betaling finner sted på neste bokmesse ut fra hvor mange bøker som har blitt solgt (Schütz 2010 s. 86).

Markedet i Frankfurt var spesielt aktivt i årene 1560-1620 (Quinsat 1990 s. 363). Markedet foregikk to ganger i året, og de tilreisende bokhandlerne leide boder til varene sine. Hensikten med markedet var, i tillegg til å selge og bytte, å gjøre seg kjent med nye titler/verk, kjøpe utstyr til trykkeriene, samt rekruttere nye ansatte (Barbier 2000 s. 131). Mye av handelen foregikk ved bytting – bok mot bok. Bøker ble f.eks. byttet kilovis (samme fysiske vekt med forskjellige bøker ble byttet). På bokmessene i Frankfurt og Leipzig solgte forleggere sine bøker med opptil 25 % rabatt til bokhandlere (Neuhaus 2009 s. 149). Men forleggere var ofte også bokhandlere. Bokmarkedet i Frankfurt ble stadig viktigere, og mange trykkerier arbeidet hardt for å få titler ferdig til det store bokmarkedet der ved påsketider hvert år.

Den franske 1500-tallstrykkeren Robert Estienne kalte Frankfurt for det “nye Athen”, der vanlige folk kunne oppleve lærde menn som diskuterte på latin på gata (Febvre og Martin 1999 s. 321). Og store messer som den i Frankfurt bidro – og bidrar fortsatt – til å sirkulere bestselgere og forventete bestselgere mellom land (Aron og Viala 2006 s. 104).

Etter at byrådet i Frankfurt i 1710-11 endret tidspunktet for bokmessen slik at det skulle være så gunstig som mulig for forleggerne, ble messen mindre attraktiv for andre aktører, og bokmessen i Leipzig ble like viktig (Neuhaus 2009 s. 149). En av grunnene til at Leipzig ble viktigere, var at det var mindre sensur i Sachsen der Leipzig ligger. Sachsen-myndighetenes relativt liberale holdning til bøker gjorde at verken forfattere, bokhandlere eller forleggere trengte å frykte å få strenge straffer hvis de innfant seg i Leipzig. Forleggere og andre tjente på at noen bøker bare kunne selges i Leipzig fordi de var underlagt streng sensur i andre tyske regioner og småstater (Neuhaus 2009 s. 149). Interessen var ofte stor for bøker som myndighetene ikke likte.

“Sometime around 1165, Leipzig was simultaneously endowed with both city and market privileges. In 1497, the city was granted imperial trade fair rights. In conferring this status on the city, Emperor Maximilian bestowed imperial protection on all merchants attending the trade fair and forbade the surrounding dioceses from establishing similar markets. Leipzig is consequently the oldest centre of market fairs in the world. [...] The Leipzig Trade Fair, one of the most modern trade fair and congress centres in Europe, and the adjacent Congress Center

Leipzig (CCL) offer the perfect backdrop for all kinds of events – from academic conferences and corporate functions right up to large-scale projects such as the Leipzig Book Fair” (https://www.leipzig.travel/csdata/download/1/de/leipzig_city_of_trade_fairs_12144.pdf; lesedato 05.03.15).

Det var i senmiddelalderen markedet i Frankfurt ved elva Main begynte å omfatte også bøker, og fra 1564 finnes det bokkataloger over hvilke bøker som var tilgjengelig på markedet (Plachta 2008 s. 78). Markeds-/messeområdet ble tatt i bruk hver vår og hver høst, og hadde en spesiell juridisk beskyttelse (“Messefrieden”) (Plachta 2008 s. 78).

Det var på bokmarkedet i Frankfurt at de første bokkatalogene for bøker som var til salgs oppstod (Febvre og Martin 1999 s. 326). Den første katalogen ble publisert år 1470 (eller antakelig tidligere) og inneholdt navn på manuskripter og bøker som kunne kjøpes. I år 1500 ble det publisert en felleskatalog med ca. 200 titler (Febvre og Martin 1999 s. 326-327). En annen kilde oppgir at den første messekatalogen i Frankfurt ble publisert i 1564 (Schanze 2001 s. 409). Messekatalogene fra Frankfurt og Leipzig er viktige historiske kilder: “The Frankfurt catalogue was published without interruption from 1564 to 1749, and the Leipzig catalogue, which dates from 1594, can be replaced for the period after 1797 by the *Hinrichssche Verzeichnisse*.” (Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 24) Bevaringen av slike kataloger gir dagens forskere oversikt over hvilke verk som ble trykt og solgt. I perioden 1564-1600 ble det i Frankfurt tilbudt over 20.000 forskjellige titler, derav 14.724 trykt i Tyskland (Febvre og Martin 1999 s. 327). I en tysk bokmesse katalog fra år 1800 står det oppført 300 nye romaner, 64 nye skuespill og 34 diktsamlinger (Neuhaus 2009 s. 150).

På bokmessen i Leipzig var antall titler 1384 i år 1765, 1892 titler i år 1775, 2713 titler i år 1785, 3222 titler i år 1790, 3257 titler i år 1795 og 3906 titler i år 1800. Samtidig gikk antallet latinske titler kraftig ned, fra 27,7 % i 1740 til 3,9 % i 1800 (Gilmont 2003 s. 76). Også sjangrene endret seg. Det ble færre teologi- og fromhetsbøker. Skjønnlitteraturen utgjorde bare 6 % i 1740, mens den utgjorde 21,4 % i 1800. Antallet romaner ble firedoblet i perioden 1740-1800 (Cavallo og Chartier 2001 s. 378-379).

“The fluctuations in the [book] market and reading tastes are (despite inadequate statistics) reflected in the Leipzig book fair catalogue that represented the transregional book trade throughout the entire century [1700-tallet]. The sheer expansion in the volume of production after 1760 shows the remarkable growth in a public hungry for reading matter. In 1765 the book fair catalogue recorded 1,384 titles; in 1775, 1,892 titles; in 1785, 2,713; in 1790, 3,222; in 1795, 3,257; and in 1800, 3,906 titles. Total annual production may have comprised almost double that number around 1800. The growth in the number of new publications was matched by the rapid decline in Latin, which for centuries had been the dominant language among scholars. At the book fairs the proportion of titles written in Latin fell from

27.7 per cent in 1740 to 3.97 per cent in 1800. Similarly there was a change in the hierarchy of subject areas: the overwhelming superiority of theology and religion rapidly diminished, indicating both the secularization of learning and the disaffection of the Protestant reading public with the edifying literature of the time. At the same time, there was an increase in the percentage of modern subjects like geography, natural history, politics, education and above all *belles-lettres*. The latter, which in 1740 had constituted only 6 per cent of the book supply at the fairs, had increased to 16.5 per cent by 1770, and to 21.45 per cent by 1800, reaching the highest position of all subjects. This increase was mostly attributable to the novel, whose market share more than quadrupled from 2.6 per cent of the book supply in 1740 to 11.7 per cent in 1800.” (Wittmann 1999 s. 302)

Antall titler som ble tilbudt under bokmessene viser altså hvor stor økning det var i bokproduksjonen over tid, og andre endringer i bokmarkedet. En fransk forsker hevder at det på et bestemt antall messer ble tilbudt 1200 *nye* boktitler i år 1764, mens antall nye titler på de samme messene hadde steget til 3900 i år 1800 (Gilmont 2003 s. 76).

Den tyske forleggeren Philipp Erasmus Reich flyttet på 1700-tallet sin forretningsvirksomhet fra Frankfurt til Leipzig, og overtok i 1759 ansvaret for å trykke messe katalogen for Leipzig (Neuhaus 2009 s. 150).

I Russland ble det i mange år holdt et stort bokmarked i Nizjnij Novgorod (Barbier 2000 s. 131).

Etter 2. verdenskrig og delingen av Tyskland ble Frankfurt en internasjonal messeby og sentrum for den vesttyske bokhandelbransjen (Plachta 2008 s. 78). På Frankfurt-messen i 1983 var det ca. 6000 forlagsutstillinger og 298.000 bøker (*Dagbladet* 20. oktober 1983). På begynnelsen av 2000-tallet dekket bokmesseområdet i Frankfurt 180.000 kvadratmeter og hadde ca. 6000 deltakere (2000 fra Tyskland, 4000 fra utlandet) (Robin 2003 s. 77). I 2003 var 115 land representert ved bokmessen i Frankfurt, med 6000 utstillere, og ca. 400.000 bøker (100.000 av dem nye titler) – bøker for kjøp og salg av rettigheter, til oversettelse og publisering (norske *Le monde diplomatique* mars 2004 s. 19).

Etter gjenforeningen av Tyskland i 1990 har Leipzig posisjonert seg som en bokmesseby der forfattere møter publikum (Plachta 2008 s. 79).

På bokmessen i Frankfurt i 2008 var tradisjonelle bøker i mindretall blant det som ble vist i utstillingene. “Jürgen Boos, the book fair’s director, pointed out that only 42 percents of the products on display in Frankfurt this year were, in fact, books. Digital media accounted for 30 percent, with audio books and peripheral things like calendars making up the rest, he said.” (Moore 2008)

“Feria internacional del libro de guadalajara (FIL) [i Mexico] har vært arrangert siden 1978, og den regnes som den viktigste årlige kulturbegivenheten i den spanskspråklige verden. Dette er verdens nest største bokmesse, bare slått av Frankfurt. I fjor var det nærmere 2000 forlag fra 43 land tilstede, med nær 700.000 besøkende. For tre år siden var Tyskland æresgjester, i fjor var det Israel, i år er det Argentina som får spesiell plass.” (*Ny tid* 5. desember 2014 s. 2)

“Bokmessa i Kairo: Største bokmesse i den arabiske verden, første gang arrangert i 1969. Besøkes av mellom to og tre millioner mennesker. 755 forlag fra 24 land deltar. Hedrer i år den egyptiske forfatteren Taha Hussein. Arrangeres av General Egyptian Book Organization, araberverdens største forlagshus. I år er over 500 bøker som handler om revolusjonen i Egypt representert. [...] Uroen i landet til tross, den årlige bokmessa i hovedstaden pågår slik den har gjort siden 1969. Den gangen ble den dratt i gang i forbindelse 1000-årsdagen for etableringen av Kairo by. Metropolen er et kulturelt kraftsentrum i den arabiske verden, og siden opprettelsen har messa vært den største av sitt slag i regionen: Mellom to og tre millioner mennesker finner veien hit hvert år.” (*Klassekampen* 1. februar 2014 s. 48-49) “Cairo International Book Fair er den største bokmessen i den arabiske verden, og en av de største i verden generelt. Messen regnes som det viktigste arrangementet innen arabisk bokbransje og trykkebransje. I fjor hadde messen to millioner besøkende. I fjor solgte Bibelselskapet 7.000 nytestamenter i forbindelse med messen.” (*Dagen* 28. januar 2015 s. 6)

“Hvert år i desember samles utkantene av bokbransjen på “Più libri, più liberi”, bokmessa for små og mellomstore forlag, i Roma. Messa holdes som vanlig i Palazzo dei congressi, et av de mest særpregede byggene i E.U.R., sør i Roma. Mellom presentasjoner, debatter og et utall boder, myldrer publikum rundt og blir tilbudt sannheter om de fleste mysterier, geometriske og magiske, kokebøker med og uten suspekke ingredienser, nyskrevet og oversatt lyrikk, gjør det selv-manualer og reisebøker til steder ingen skulle tru at nokon ville bu, enn si reise. [...] Korridorene er smale og tette av boder og folk, italienerne stopper midt i strømmen, prater og gestikulerer.” (*Dagbladet* 19. desember 2013 s. 2)

“The Bologna Children’s Book Fair is the world’s leading children’s publishing and multimedia products event. 2015 will be its 52nd edition. Every year in the spring, publishers, authors, illustrators, literary agents, licensors and licensees, packagers, distributors, printers, booksellers, librarians and service companies connected to publishing meet in Bologna to: sell and buy copyrights, establish new contacts and strengthen their professional relationships, develop new business opportunities, learn about the latest trends and developments, enjoy the best in children’s educational materials” (<http://www.bookfair.bolognafiore.it/en/exhibitors/general-information/885.html>; lesedato 30.09.14).

“Every year in October, the largest gathering of the publishing industry takes place in Frankfurt, Germany. The Frankfurt Book Fair hosts over 170,000 publishers,

agents, scouts, librarians, consultants, service providers, authors, and industry professionals from over 100 countries. The fair takes place over five days, from Wednesday to Sunday. The first three days are trade-only, but on Saturday and Sunday, more than 100,000 readers from the public attend to see their favourite authors and find out about new books. The core business of the Fair is buying and selling book rights (publication rights, foreign rights, film rights, licensing and merchandising rights) around the world. In addition, attendees meet to discuss business deals, learn about global trends and developments in publishing, find service providers, discover the latest in publishing technology, and grow their professional networks. Each year, some 9,300 journalists from 71 countries attend the Frankfurt Book Fair, and companies use this time to promote their brands, authors, products and services. The Fair has become one of the industry's leading venues for company and product launches. Thousands of events take place at the Frankfurt Book Fair, ranging from full-day conferences to intimate workshops and seminars. Speakers from around the world discuss business models, tech trends, rights and licenses, as well as issues related to education and academic publishing, book production, library sciences, rights and licenses, marketing, and more.” (http://www.book-fair.com/images/fbm/dokumente-ua-pdfs/2014/authors_guide_to_fbf_2014_ansicht.pdf_42987.pdf; lesedato 11.02.15)

“The most important opportunity that Frankfurt offers to all attendees is access to people who work in publishing. CEOs [= chief executive officers], agents, foreign rights directors, and editors walk the halls of the fair all day long. This doesn't automatically mean that you'll be able to pitch your book to everyone you meet, but Frankfurt is a platform for almost anyone to forge new relationships and create business opportunities. With some planning and an open mind about new opportunities, you may generate new business for yourself – or at least find some new friends in publishing. At Frankfurt, you can:

- Learn about and potentially sell foreign rights
  - Gain attention from publishers and agents
  - Attend publishing events and conferences
  - Identify service providers and consultants
  - Network with the industry
  - Learn more about the global publishing business
- [...]

Unpublished Authors: Think of your trip to the Frankfurt Book Fair as a research opportunity. Without the track record of a published author (sales data, fan base, etc.), it will be difficult for you to find a publisher or an agent in Frankfurt. However, the Fair is a great place to learn more about the publishing industry, attend conferences and events, research publishers, learn the names of agents and editors, and see what similar titles have already been published. You can also find information on service providers (ebook production, social media services, marketing tools, etc.) who can help you self-publish your book. You'll have the

opportunity to talk with people who work in the business and can offer you insider tips and advice about how to get your work published.

Self-Published Authors: After you've published your book, the Frankfurt Book Fair offers you the chance to further your career as a writer and publishing professional, at an international level. This means meeting international publishers and potentially selling foreign rights to your book. It's also a great place to network your way to decision-makers and new contacts, learn more about the rights business, and get to know international markets. As a self-published author, you can demonstrate your track record, book sales, and fan base to potential publishers and agents. Because you already have some experience publishing your own book, you can also identify new digital service providers in Frankfurt that offer the features you want (ebook production, distribution, marketing services, etc.), and do market research for your next book (cover design, freelance editors, translators, interest from international markets, etc.).

Professional Tip: Selling foreign rights is not a back-up plan for poor book sales in your own home market. Publishers and agents will look very closely at your book sales and publishing history before deciding to work with you." (http://www.book-fair.com/images/fbm/dokumente-ua-pdfs/2014/authors_guide_to_fbf_2014_ansicht.pdf_42987.pdf; lesedato 11.02.15)

På bokmessen i Frankfurt var det i 2004 ca. 400 litterære agenter fra ca. 240 agentbyråer fra 29 land (Schütz 2010 s. 87). På messen i Frankfurt var det i 2007 over 7.000 utstillere, og over halvparten av dem kom fra Tyskland. Det var deltakere fra 108 land på et området på ca. 170.000 kvadratmeter (Neuhaus 2009 s. 161). Antall boktitler som ble vist fram var ca. 400.000 og det kom i overkant av 280.000 besøkende. På messen i Leipzig var det i 2007 utstillere fra 36 land på et område på 63.000 kvadratmeter, over 2.000 utstillere og 127.000 besøkende, og med 1.900 litteraturarrangementer rundt omkring i byen, f.eks. med over ett tusen forfatteropplevelser forskjellige steder i Leipzig (Neuhaus 2009 s. 161-162).

I 2014 var "bokbransjefolk sammen på messe i Frankfurt. I disse dager kan du i bokhandlerne over det ganske land se resultatet av hva de tok med seg hjem i kofferten. Selve messa er så stor at man trenger rullebånd og busser for å komme seg rundt. [...] Det er mange trender der ute, alle vil ha noe nytt. Samtidig skal det passe inn i tidsånden og favne bredt. [...] Hundre land – fra Albania til Zimbabwe – har stablet sine heteste bøker i tusenvis av hyllemeter. Det viser seg at krim er populært i fredelige land. Når man føler seg trygg er det koselig å koble av foran peisen med blodig uhygge. Men i nasjoner preget av krig og vold vil man ha noe annet. - Israel, Brasil og Korea interesserer seg ikke for krim, sier den tyske agenten Barbara Heine [...] Det syder i den skandinaviske avdelingen, som lenge har levert bestselgere under merkelappen "Nordic crime". Redaktør Claudia Winkler fra den tyske bokgiganten Ullstein følger med på det som skjer i Norge, og har allerede sikret seg flere krimforfattere. Men nå ønsker hun seg stoff som frir til

modne kvinner. - Damer over førti leser mye, sier hun. En ny anskaffelse i så måte er Sissel Værøyvik, som har skrevet “Rakels bok” med handlingen lagt til annen verdenskrig. - Vi tror at hun skal treffe målgruppen, sier Winkler. [...] - For førti år siden ville mange av dagens kvinner lest Simone de Beauvoir. I dag leser de “Fifty shades [of grey]”. Mitt mandat er å sørge for at de har alternativer, du kan se det som litterær misjonering [sier Dagfinn Møller, som kjøper rettigheter for Cappelen Damm]. [...] Mye av litteraturen som blir oversatt til norsk, kjøpes inn her.”
(*Henne* 16. februar s. 55-56)

“Starting from September of 1977 [...] the “General Directorate of International Book Exhibition and Fairs” State Enterprise organizes the Moscow International Book Fair (MIBF) in the Russian capital. Since its initial year, the Moscow IBF is on the official list of the International Organization of Book Publishers. The Moscow International Book Fair is the largest and the most representative international book forum in Russia, the most significant annual event for the Russian book industry. MIBF is an exact reflection of the up-to-date status of the book industry and serves a kind of a mirror for this dynamic sector of the Russian economy. The fair traditionally welcomes book specialists from dozens of countries of the world and representatives of Russian companies. The annual display is a powerful marketing instrument of the book industry – the fair participants study vital tendencies of the publishing market, strengthen traditional contacts and develop new ones with Russian and international companies and sign mutually-beneficial contracts. [...] The fair activities are covered by about a thousand journalists, representing dozens of TV and radio companies, hundreds of printed media titles. The fair raises great interest of readers – every year during its six-day period of work the fair welcomes over 200,000 visitors.” (<http://en.mibf.ru/history/>; lesedato 18.03.15)

“The 19th MIBF attracted 2785 publishing and bookselling companies, libraries, high-education institutions and cultural centers from 56 countries. For the first time the “Chitai-ka (Do Read)!” All-Russian Exhibition of Educational and Children Literature was arranged within the MIBF framework. The fair’s three pavilions of 30,000 sq meters housed above 840 collective and individual expositions. The MIBF Guest of Honor was France, which presented an extensive and interesting program. The fair’s great attractions were the “Art of Book Publishing” International Contest, the “Reading and Literacy as Instruments of Development of Personality and Society” International Conference, “Russian Books For International Libraries” Round Table, “Tendencies and Prospects of Development of Book Markets in France and Russia” Seminar, “Peoples of the World Write the Bible” Illustrated Project. Events held by Italian and Israeli delegations were also of special interest.” (<http://en.mibf.ru/history/>; lesedato 18.03.15)

“Under bokmessen i Frankfurt ble generalforsamlingen i Den internasjonale forleggerforeningen (IPA) avholdt. Syv nasjonale forleggerforeninger ble tatt opp: Bangladesh, Hellas, Tunisia, Peru, Slovenia, Saudi-Arabia og Kina. De to siste,

Saudi-Arabia og Kina, førte til at Norge melder seg ut.” (*Morgenbladet* 30. oktober–5. november 2015 s. 48)

Noen litteraturpriser deles ut på bokmesser. Hvert år på bokmessen i Frankfurt blir Den tyske bokhandels fredspris delt ut (Plachta 2008 s. 79 og 112). På bokmessen i Frankfurt i 2014 fikk vinneren av Deutschen Buchpreis tildelt prisen (*Morgenbladet* 15.–21. august 2014 s. 39). På messen i Leipzig deles det ut en egen bokmesse-litteraturpris (Neuhaus 2009 s. 160). På Zimbabwe International Book Fair i 2002 ble den senegalesiske forfatteren Boubacar Boris Diops roman *Murambi: Boka om menneskeknoklene* (2000) av bokmessens jury kåret til en av de hundre beste afrikanske romanene i det 20. århundre (Erll og Wodianka 2008 s. 81).

“På selve bokmessen fra 16. til 20. oktober [i Frankfurt 2019] har Norge en egen gjestelandpaviljong. Programmet i paviljongen inkluderer mer enn hundre forfattere som vil delta på lesinger og i samtaler og debatter om litterære, politiske og kulturelle tema. Dette inkluderer mangfold, likestilling, miljø og ytringsfrihet. Målet er å engasjere, overraske og glede både publikum og bransjefolk. [...] Norske forfattere vil også delta på de to festivalene BookFest og OpenBooks som pågår i Frankfurt by samtidig med bokmessen.” (https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/inter_kultur/mangfold_stemmer/id2653955/; lesedato 17.10.19)

“Å være hovedland under bokmessen i Frankfurt [som Norge var i 2019] er en sjelden eksponeringsmulighet for den norske litteraturen. Satsingen vil gi vår kultur, vår litteratur og våre forfattere massiv oppmerksomhet i Europa og i verden. Tyskland er en svært viktig samarbeidspartner for Norge, og hovedlandssatsingen vil bidra til at vår tilstedeværelse og synlighet i det tyske markedet vil øke betraktelig. Bokmessen i Frankfurt gir også en unik tilgang til andre internasjonale markeder. Under messen har hovedlandet en egen paviljong og et eget program med over 300 opplesninger, foredrag, debatter og konserter. Hovedlandets litteratur blir markedsført offensivt i Tyskland gjennom hele året. Bokmessen utarbeider markedsmateriell og står for markedsføringstiltak i hele Tyskland, det lages oversikter over oversatt litteratur fra hovedlandets språk, utstillinger over litteratur om hovedlandet og litteratur oversatt fra hovedlandets språk. Norge som gjesteland i Frankfurt vil være et løft også for andre kulturuttrykk, og andre sektorer vil ha stor nytte av prosjektet. Flere bransjer vil kunne delta på selve messen og oppmerksomheten rundt Norge vil kunne bane vei for et tettere samarbeid også mellom norske aktører i ulike bransjer. Økt oppmerksomhet omkring Norge og norsk kultur og litteratur vil dessuten ha positiv virkning for turistsektoren.” (<https://forleggerforeningen.no/vi-mener/aktuelle-politiske-saker/norge-som-gjesteland-i-frankfurt-i-2019/>; lesedato 17.10.19)

“At last! Frankfurter Buchmesse 2019 is open. The biggest social and cultural event of the year has now started at the exhibition site and throughout the city of Frankfurt. Everyone is here: authors, stars, and publishing experts, along with

journalists, the big names of the creative industry, and cultural enthusiasts from around the world. At the world's largest trading place for print and digital content, visitors come for excitement and celebration, networking and discussions, negotiations and deals. The literary train from the north just arrived with its delegation from Norway – this year's Guest of Honour – including internationally renowned literati such as Karl Ove Knausgård, Jo Nesbø and Maja Lunde, together with the Crown Princess Mette-Marit.” (<https://www.buchmesse.de/en>; lesedato 17.10.19)

“Bokmessen i Frankfurt [...] Når vi bruker 30 millioner kroner på å promotere norsk kultur i utlandet, må vi tørre å diskutere de betente sakene i vår samtid. [...] Dette er den største satsingen på norsk kultur i utlandet noensinne, og den begrenser seg ikke kun til litteratur, men favner hele kulturfeltet. [...] Litteraturagenter og forleggere kan også melde om en stor og fortsatt økende interesse for norske forfattere. [...] Frankfurt 2019 har fått mottoet “The dream we carry”, etter Olav H. Hauges dikt “Det er den draumen”. Men hvilken drøm er det egentlig vi bærer med oss til Frankfurt neste år? At norske forfattere skal selge i bøtter og spann og at norske litteraturagenter skal få et større og viktigere kontaktnett? Samme dag som pressekonferansen var det også 25 år siden attentatet på William Nygaard. Denne uken kunne politiet offentliggjøre at de nå endelig har kunnet fastslå at attentatet var motivert av religiøs fanatisme. Bokmessa har også fått sterk kritikk fra høyreekstreme forlag som føler seg stuert bort i en krok på messeområdet. Avveiingen om man skal la de få stille ut eller ikke er kinkig, de trekker offerkortet uansett. Begge disse sakene viser hvor politisk litteratur er. Når Norge nå bruker 30 millioner statlige kroner på å promotere norsk kultur i utlandet bør derfor ikke antall solgte oversettelsesrettigheter og bestselgere være eneste suksesskriterium. Oversetting er fredsarbeid, og kultur er politisk, ikke bare en fast post på statsbudsjettet. Skal Norge virkelig skape en forskjell med denne million-satsningen må vi gripe muligheten til å sette dagsorden. Vi må tørre å diskutere alle de betente sakene som preger vår samtid, og litteraturen som produseres i den.” (Erle Marie Sørheim i <https://www.dagbladet.no/kultur/de-hoyreekstreme-bok-forlagene-foler-seg-stuet-bort/70310647>; lesedato 17.10.19)

Fra programmet i Frankfurt 2019:

Onsdag 16. oktober:

0900 Stand opens

1100 Prelude to fair by Stavanger Symphony Orchestra (SSO) String Quartet with Bjarte Mo, Una Maja Vagner, Tim Hansson Meng and Hjalmar Kvam

[...]

1300 The hour of freedom at the Norwegian Pavilion. With Mayor of Stavanger, Mayor for Culture, Frankfurt, Ali Dorani (Iran/Stavanger), Asli Erdogan (Turkey/Frankfurt), Grete Brochmann (Fritt Ord)

1400 Forbidden voices – International book launch with authors Jan Zahl, Finn Våga, publisher Karl Ove Knausgård

1500 On the battlefield of global financial crises – Kåkanomics debate. Mimir Kristjansson in dialogue with Svein Harald Øygard

1600 A tribute to Daphne Caruana Galizia on the second anniversary of her assassination. With PEN International president Jennifer Clement and others [Galizia var en maltesisk journalist som skrev om korrupsjon på Malta; hun ble drept av en bilbombe i 2017]

1700 Safe not silent – Official opening of stand and stage by Mayor of Stavanger, Christine Sagen Helgø. With Norway's Minister of Culture Trine Skei Grande, Manal Al-Sheikh/SSO String Quartet, and others

Torsdag 17. oktober:

0900 Stand opens

1100 Unexpected crops – International anthology launch. With Manal Al-Sheikh (Iraq/Stavanger), Ahmedur Rashid Chowdhury aka Tutul (Bangladesh/Skien), Gunel Movlud (Azerbaijan/Levanger)

1200 Walls and bridges – Gunel Movlud (Azerbaijan/Levanger) in dialogue with Erika Fatland

1300 Artistic freedom under attack – Freemuse Executive director Srirak Plipat presents new report on LGBTI and artistic freedom

1400 Sudan 2019 – A real breakthrough for democracy and human rights? With political cartoonist Khalid Albaih (Sudan/Copenhagen)

1500 The future of international publishing in the age of political and religious authoritarianism – Ahmedur Rashid Tutul in dialogue with Frankfurt Book Fair director Juergen Boos, moderated by Fritt Ord director Knut Olav Åmås

1600 Look to cities for hope – With European Parliament Member Magdalena Adamowicz, on continuing her late husband and Gdansk Mayor Pawel Adamowicz' fight for liberty, solidarity and hospitality

1730 The hour of freedom – facts, fiction and freedom of expression – UN Rapporteur in the Field of Cultural Right's Karima Bennouna, Norway's Minister

of Foreign Affairs Ine Eriksen Søreide, Frankfurt Book Fair director Juergen Boos, cartoonist Khalid Albaih, SSO String Quartet/Mansur Rajih, and musician Hamid Sakhizada. Moderator: Kjersti Løken Stavrum. At the German Pavilion.

Fredag 18. oktober:

0900 Stand opens

1100 Music, freedom and cultural heritage – Hamid Sakhizada (Afghanistan/Harstad) in performance.

1200 The power of literature – Kielland, Ibsen and The Modern Breakthrough. Mini lecture by prof. Tore Rem, University of Oslo

1300 Fighting for freedom of expression in Turkey – The cases of Zehra Dogan and Selahattin Demitas. With PEN International's Burhan Sönmez, Jennifer Clement and Carles Torner

1400 Languages at the margins : The undervalued arts of literary translation – Intervention by DW. Gibson, Sangam House/Art Omi

1500 The library – a beacon for freedom of expression? – With chief librarians Anne Torill Stensberg (Stavanger), Leikny Indergaard (Bergen) Moderator Espen Røsbak

1600 Women at the well – Reading by Sahar Mousa (Gaza/Stockholm), Fatemeh Ekhtesari (Iran/Lillehammer), Suzanne Ibrahim (Syria/ Östersund). Music: Arya Aramnejad (Iran/Stockholm)

1700 The city of Stavanger – capital of sheep, oil or culture ? – Stavanger writers Tore Renberg and Kristin Auestad Danielsen in dialogue with Espen Røsbak

Lørdag 19. oktober:

0900 Stand opens

1100 Gaza city meets Stavanger – Reading with Sahar Mousa and Kristin Auestad Danielsen

1200 How many safe havens for writers and artists at risk does the world need? – Maximilian Röttger, Martin Roth Initiative, in dialogue with Elisabeth Dyvik, ICORN

1300 The hour of freedom at the Norwegian Pavilion

1400 Drawing for life – Meet Ali Dorani/Mr. Eaten Fish, current ICORN cartoonist in Stavanger

1500 No pigeons in the sky of the city: A diary from Damascus – Suzanne Ibrahim (Syria/Östersund) reads from her newly published book

1600 Music & Poetry – Fatemeh Ekhtesari (Iran/Lillehammer) and Arya Aramnejad (Iran/Stockholm)

Søndag 20. oktober:

0900 Stand opens

1200 Oslo meets Damascus – Readings by Ida Hegazi Høyer and Suzanne Ibrahim

1300 The hour of freedom at the Norwegian Pavilion

1400 Forbidden voices – Meet Asli Erdogan (Turkey/Frankfurt), one of six ICORN writers portrayed in the new book published by Pelikanen [...]

“Sist helg var det bokmesse i København. Som vanlig var det tusenvis av bøker og mennesker, og hundrevis av foredrag og samtaler [...] Et av de siste arrangementene søndag ettermiddag, kynisk programmert for å holde folk på messen så lenge som mulig, var ti minutters diktopplesning av Yahya Hassan. Han er årets fenomen i Danmark. 18 år gammel, tidligere såkalt problembarn og kriminell som har gitt ut sin første diktsamling med den tittelen som alle ordentlige debutsamlinger bør ha, nemlig: *Digte*.” (*Aftenposten* 14. november 2013 s. 13)

“Bokmessene på Sjølyst [i Oslo] er blitt en kjempemarkering av bransjen. Ikke bare i form av utstillingsstands fra omtrent samtlige forlag og bokinstitusjoner i Norge, men med utstrakt foredragsvirksomhet, paneldebatter, seminarer og bokopplevelser for barn og voksne til glede for 25.000 besøkende.” (*Bokvennen* nr. 3 i 1995 s. 9) “I midten av november blir det bokmesse på Sjølyst, med mange tilknyttede aktiviteter – bokbyttetag, for eksempel.” (*A-magasinet* 27. august 1983 s. 5)

“Tre menn som har god greie på fotball, advarte forlaget Font mot å gi ut den svenske fotballspilleren Zlatan Ibrahimovics biografi. Font hørte ikke på dem. [...] - Vi fikk lese de 60 første sidene på en bokmesse i London og likte dem godt, sier forlegger Knut Ola Ulvestad. - Så vi bestemte oss for å ta sjansen. Men det var med klump i halsen vi trykket opp noen få tusen eksemplarer. De måtte fort hive seg rundt og bestille flere fra trykkeriet.” (*Aftenposten* 17. desember 2013 s. 9)

“Helsingfors bokmesse i oktober neste år har Russland som tema. Det reagerer den finske forfatteren Sofi Oksanen sterkt på. Dissidentforfattere i Russland meiner derimot at det er bra, skriv Svenska Dagbladet. “Eg har ingenting mot russisk

litteratur, men det er galskap å gje den russiske regjeringa ei plattform i Finland”, har Oksanen hevd. Valet av Russland som temaland inneber at den russiske regjeringa vert heidersgjest på bokmessa, “sjølv om dissidentane burde ha vore det”, skriv ho. Bokmessa i Helsingfors samarbeider med den russiske forfatterforeininga om programmet. Og forfatterforeininga vert støtta av russiske styresmakter, mellom anna av ambassaden i Helsingfors. Svenska Dagbladet har ringt opp forfattaren Viktor Jerofejev, som har hatt store problem under Putin-regimet. Han synest at det bra at Russland vert temaland på bokmessa i Helsingfors. “Meir enn nokon gong treng Russland inntrykk utanfrå”, seier han til den svenske avisa.” (*Dag og tid* 12. desember 2014 s. 19)

“Torsdag denne uken holder den iranske forfatteren Mahmoud Dowlatabadi hovedforedraget under Norsk Litteraturfestival på Lillehammer. Og dette mens hans bøker er savnet på den internasjonale bokmessen i Teheran. Forlaget hans har fått beskjed fra myndighetene: “Det er forbudt å legge frem Dowlatabadis bøker.” Forfatteren har stadig vekk skrevet om og tatt til orde for humanistiske verdier og menneskerettigheter – noe som gir ham status som “opposisjonell” i forhold til den bestående, politiske makten i Iran.” (*Aftenposten* 25. mai 2010 s. 4)

“Utenfor Norge har litteratur-blogging vokst seg stort, og på bokmessene i både Europa og USA har bokbloggere nå fått egne stands og samlinger.” (<https://www.nrk.no/kultur/bok/bokbloggerne---de-nye-synserne-1.7353262>; lesedato 13.11.18)

Den kroatiske forfatteren Dubravka Ugrešić ble en gang ropt opp og etterlyst over høytaleranlegget på en stor europeisk bokmesse. Da Ugrešić kom til det stedet i messeområdet hun var blitt bedt om å gå til, stod hennes litterære agent der, som hadde sørget for å få hennes navn ropt opp slik at flest mulig skulle legge merke til navnet, altså som en slags reklame (Zeh, Ingendaay m.fl. 2002 s. 94-95).

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>